

El llimac (*Limax*) (ALDC, VII, 1565. El llimac)

El *llimac* és un ‘mol·lusc gastròpode terrestre, de cos fusiforme, sense closca o amb closca rudimentària, la pell del qual segrega una mucositat abundosa; *Limax*’. El mot, doc. des del s. XVI, deriva del llat. vg. *LĪMĀCUS, *m.* de *LĪMĀCA, forma de *f.* heretada del llat. LĪMAX, -ĀCIS; per etimologia popular s’interpretava el seu nom com que vivia en el llim (“*limax* a limo quod ibi vivit”). El llat. LĪMAX designava tant el llimac com el caragol. Var.: *llemac* 69, per l’alternança de [i]/[e] àtones; *llimaco* 87, 94, continuïtat d’àrea lingüística amb l’arag. *limaco*; *llimagó* ‘llimac petit’ 45, dim.; *llimauc* sembla una masculinització de l’oc. *limauca* (pron. *limauco*), mot *f.* (var. *llemauc* 8, 13; *llimau* 1, 3, 7, potser format a partir de *llimaucs*, pl. pron. *llimaus*; *lliman* 129): Coromines (1990: 539) parla a propòsit del gascó *laouqueto* d’una possible mutilació de *limauqueto* “induïda per una etimologia popular l’auco [...] amb implícita comparació del llimac amb una altra bèstia que també vol anar per aigua”, la qual cosa podria aplicar-se a l’oc. *limauca*, cat. *llimauc*, però no compartim aquesta proposta; *llim[ɔ]c*, generalment pron. amb [ɔ], deu haver sofert una homonimització amb *moca* ‘entranyes’ (< MAUKA), que té [ɔ] (*llim[ɔ]ca* 26), o, millor en l’aspecte semàntic, amb *moc* 124 (< llat. vg. MŪCCUS [llat. MŪCUS]), tot i que té *o* tancada (var. *tallam[ɔ]c* 96, compost del present d’indicatiu de *tallar* [< TALEARE] i *moc*); *llim[ɔ]txa*/*llim[o]txa* podria haver experimentat un encreuament amb *clotxa* (< base preromana) o bé haver-se format amb el segment pejoratiu -*otxa*, com el de *llitotxa*, *terrotxa*, *pinotxa*; *llimaça* 2, 10 és una adaptació del fr. *limace* (< *LIMACEA), que, juntament amb *limaçon*, s’aplicava al llimac i al caragol fins que l’oc. *escargot*, arribat a la llengua d’oïl des del s. XIV, pel consum del gastròpode, va substituir els anteriors, mentre que *limace* va quedar com a designació del llimac.

La relació apreciada pels parlants entre ‘llimac’ i ‘caragol’ justifica l’ús d’aquest vocable per al gastròpode en diverses direccions: **1)** com a lexema únic: *caragol/cargol* 128, 153, *caragola/cargola* 12, 15, 19, 30, 39, 46, 56; **2)** en aposició: *caragol llimac* 65, *caragol llimat* 126, 127, per igualació -[k] = -[t] finals; **3)** amb un determinant que es refereix a) a la manca d’embolcall: *caragol sense clasca* 125, 136, 142, 144, 149, *caragol sin clasca* 132, 134, *caragol sense casca* 122, *caragol (cargol) sense crosta* 141, 146, *caragol sense escolja* 85 (‘escorxa’), *caragol sense pell* 147, *caragol despullat* 154, *caragola sense clasca* 131; b) a la seva blanor o bavositat: *caragol moll* 135, *caragol bavós* 139, 152, *caragola bavosa* 156; c) al seu caràcter despectiu: *caragol (cargol) de burro* 137, 146, *caragol de bruixa* 148; d) al lloc on viu: *caragol del jardí* 190. També pot ser un derivat: *cargolana* 10, amb el suf. -*ana*, probablement dim., car en comparar el *llimac* amb la *cargola*, els inf. subratllen que aquell és més petit (39, 46, 141).

La bavositat és una motivació d’origen forà, que ha generat formes convivents amb les genuïnes i una àmplia isoglossa

en val.: *ba[β]osa/ba[v]osa*, expansió del murcianomanxec *babosa* (cf. *ALeCMan*, mapa 104), en el darrer cas adaptant la labial a la labiodental del genuí *bava* (en cast. el mot ja data del s. XV); es documenta en Escrig, 1851. Són de creació interna *bavaïosa* 84, der. de *bavaï*, i els esmentats *caragol bavós* (o, simplement, *bavós*) i *caragola bavosa*, format sobre el cat. *bava*; té afinitat amb aquesta motivació *llepona* 145, der. de *llepar*, d’origen incert, però amb un suf. -*ó* aplicat a un radical verbal propi del cast.

L’estructura blana del cos del llimac és a la base de *molla de caragol* 182 (o, simplement, *molla* 173), *f.* de *moll* (< MOLLIS ‘tou’); del der. pejoratiu *mollassa* 175, amb el suf. -*às* (< -ACEU), i del compost *auiamoll* 178 (*àuia* ‘aigua’ < AQUA).

Finalment, cal destacar la relació amb una altra fauna, com *auveia badega* 83 (*auveia* ‘ovella’, *badega* ‘modorra’), per metàfora amb *ovella badega*, amb determinant que seria el femení de *badec*, de verbal de *badar*, per la lentitud de moviments, com d’ensopiment de l’ovella modorra i del llimac; *rosquilla negra* 160, per la semblança amb una eruga (*rosquilla* ← cast.); *llambric* 107 (var. *llembric* 106), pròpiament ‘cuc’ (< LŪMBRICUS); la forma metonímica *banya* 181, 183, basada en els apèndixs del llimac semblants a les excrescències còrnies de certs animals (veg. sard *sittsigorru* ‘caragol’ i ‘llimac’, format per *sèttsi* + *kornu* [< CŌRNU] ‘posa les banyes’ [DES]); *paupella* 140, 143, der. de *palpa*, de verbal de *palpar* (< PALPARE), amb el suf. -*ella*, dim., mot relatiu probablement a la lentitud de moviments (var. *papella* 185); *mare del bover* 85 i *mare de la mongeta* 85 (*bover* ‘tipus de caragol’, der. de *bou* [< BŌVE]; *mongeta* ‘tipus de caragol’, der. de *monja*, *f.* de *monjo*, de MONĬCUS), potser pel color: l’ús de *mare* (< MATER) en aquest sentit és incert, potser pejoratiu (irònic?), com en el cas de *mare d’anfòs* (*Apogon imberbis*) (Duran, 2007: 415-416), o, millor, perquè la gent creu que d’aquestes espècies s’origina el caragol (cf. sard *mamma de sizzigorru* ‘llimac’ “perchè credono fermamente che da questa si originino le lumache”, *mamma de ambidda* [= anguila] ‘sabater, *Hydrometra stagnorum*’ “perchè il popolo crede che generi le anguille” [DES]).

Són respostes insegures per part de l’informant i de difícil interpretació *gussarrall* 138, potser relacionat amb el cast. *gusano*, i *destapafiles* 138.

En la distribució areal, *llimac* ocupa el mall., men. i gairebé tot el cat. or. continental, amb la var. *llimauc* del ross., probable manlleu a l’oc., amb unes clapes de *llimoc* i *caragola* en el cat. central; el val. presenta en el central i meridional *bavosa*, tributari del cast. de Castella i la Manxa, i en el septentrional, envaint el Principat, *caragol*, però no es desconeix *llimac* (s. XVI); el tort. ofereix una notable variació: *moc*, *lliman*, *paupella*, *llepona*.

Són mots normatius *llimac*, des del DOrt, 1917; *bavosa*, des del DIEC₁, 1995.